

GORDANA ČALIĆ ŠVERKO, ŽIVOT NA SJEVERU

Pučko otvoreno učilište Augustin Vivoda Buzet, Buzet, 2016., 352 str.

Kao osebujan, a po mnogočemu zacijelo i najosebujniji dio istarskog poluotoka, Bužeština se već dugi niz godina može pohvaliti vrlo lijepim monografskim izdanjima o pojedinim naseljima. Njima se sada pridružuje i knjiga diplomirane sociologinje Gordane Čalić Šverko, zaposlenice najveće istarske novinske kuće, *Glasa Istre*, koja kroz reportažne zapise prikazuje sve ono po čemu je taj kraj bio poznat od davnina pa do danas. Istarski se sjever naime može izdvojiti po nizu specifičnosti koje u svakodnevnom životu možda ne primjećujemo, ali nam ih ova knjiga na jednome mjestu sve navodi donoseći i detaljnije detalje o njima. Kako je to u Riječi urednice (str. 4-5) posebno i istaknula Mirjana Pavletić, Minjera kod Sovinjaka najstariji je rudnik boksita na svijetu, lipa u Slumu možda je najveća i najstarija u Hrvatskoj, Buzet je jedini hrvatski grad tartufa, u Lanišću se održava jedina smotra tradicijske vokalne baštine u Hrvatskoj, a 91-godišnji Božo Jakovljević najstariji je urednik u Istri, vjerojatno i šire.

Književnik Miroslav Sinčić u predgovoru naslovljenom „I košarica plodova i škrinjica dragocjenosti“ (str. 7-8) naglasio je da je izbor radova uvrštenih u knjigu pomno sastavljen te je time „postignuta tematska i strukturalna cjelovitost i preglednost“, zbog čega će monografija „zasigurno biti dočeka sa zanimanjem i radošću širokog kruga čitatelja“. Tako doista i jest.

Autorica Gordana Čalić Šverko u uvodu pod naslovom „Višeslojnost života na sjeveru“ (str. 9) navela je podatak da se radi o izboru tekstova koje je napisala u razdoblju 1999. – 2016., a koji se odnose na dio Istre koji je „pravo vrelo povijesnih, kulturnih i prirodnih zanimljivosti, vrijednih i poduzetnih ljudi, po nekoj svojoj životnoj filozofiji ili opredjeljenju, drugačijih od drugih“.

Slijedi 13 većih poglavlja knjige, podijeljenih u manje cjeline. U prvom poglavlju „Kad prošlost živi u budućnosti“ (str. 11-58) nalazi se prilog o *rolls royceu*, najskupljem automobilu koji je ikada vozio ulicama staroga grada Buzeta prošavši naseljem u „svojoj prvoj te u 101. godini“ (1913. i 2014.). Crtica o berlini iz Saleža opisuje jedini očuvani stup srama iz XVIII. stoljeća u Istri, na koji su se privezivali razni prijestupnici te kao kažnjenici bili izloženi pogledima mještana.

Stara lipa u Slumu smještena je, pak, pokraj crkve sv. Mateja, poznate po jednim freskama na istarskom Krasu, i predstavlja simbol sela. Prilog o kamenim graničnim oznakama oko Motovunske šume poziva se na istraživanja Arheološkog muzeja Istre u sklopu projekta *Kamik na kunfinu: granične oznake u istarskim šumama*, koji su vodili arheologinja dr. sc. Tatjana Bradara, povjesničar prof. dr. sc. Slaven Bertoša i terenski istraživač Nenad Kuzmanović. Kameni je međaš tijekom niskog vodostaja zbog ljetne suše bio pronađen čak i u jezeru Butoniga jer je jedan krak spomenute šume išao dotamo, ali je izgradnjom akumulacije 1988. potopljen. Minjeru, rudnik piritnog boksita ispod Sovinjaka, istraživao je Buzečan* Matija Nežić te o njoj objavio opsežnu monografiju u kojoj je donio niz novih, do sada nepoznatih podataka. Ugljen se, pak, vadio iz *trete kave* u Veloj peći, dubokom kanjonu ispod Selca. Slijede tekstovi o projektu obnove mlinoва na rijeci Mirni, buzetskoj brončanoj naušnici koja je također proslavila ime grada, sanaciji tisućljetnog kaštela Petrapilose iznad rječice Bračane, raritetnoj zbirci jednog od utemeljitelja buzetskog Zavičajnog muzeja Slavomira Cerovca / Mire Blažinčića, s posebnim segmentom o starom oružju, mozaicima slikara Ede Murtića koji se čuvaju u Narodnom domu u Buzetu, glicinijama posađenim prilikom gradnje navedene ustanove 1907. i zgončarima i maškarama koji obilaze sela istarskog Krasa te tjeraju zimu i prizivaju proljeće.

Drugo poglavlje „Pogleda uprtog u zvjezdano nebo” (str. 59-92) opisuje humske teleskope Aleksandra Merlaka za promatranje zvijezda, vrt perunika obitelji Greblo u Roču, djelatnost izrade drvenih zdjela Zdravka Majcana iz Paladini, obrtničku radionicu Libera Pavletića Vuka za izradu bajsova te djelatnost fotografskog i video kroničara Mire Petohleba, kolekcionara filmske i fotografske opreme. Posebnu pozornost privlači prilog o mr. sc. Boži Jakovljeviću (1926.), „živoj enciklopediji istarskog sjevera”, pokretaču *Buzetskog zbornika* i niza drugih izdanja, koji u desetom desetljeću života i dalje uređuje knjige iz mjesnog staračkog doma. Slijedi tekst o Ivi Žmaku Barčićevu, pariškom zvjezdoznancu kojem je 2012., u povodu 120. obljetnice rođenja, postavljena spomen-ploča u rodnome Lanišću, zatim o otkrivanju poprsja Željku Marincu u Spomen-parku velikana Buzeta, radu Harija Ivančića, akademskog slikara iz Buzeta, književniku, publicistu, uredniku i nakladniku Miroslavu Sinčiću, Silvanu Komaru, najstarijem članu buzetske podružnice Hrvatskog planinarskog društva *Planik* iz Umaga te o odlasku u mirovinu zadnje ročke zvonarice Ede Krulčić nakon automatizacije zvona župne crkve sv. Bartola.

* U tekstu se zadržava lokalni oblik etnika.

„Neka su puna života, a neka sablasno prazna“, naslov je trećeg poglavlja knjige (str. 93-118), u kojem autorica, naravno, misli na mala naselja Bužeštine. Nalaze se tu priloge o Sovinjaku, istarskom Beverly Hillsu, tako nazvanom zbog činjenice da u njemu vikendice ima više poznatih osoba iz javnog života, te o Račanima koji su napustili svoje selo i otišli u svijet „trbuhom za kruhom“, a sada se u njega vraćaju, potom članak o obnavljanju Zrenja, mogućeg rodnog mjesta sv. Jeronima, i o napuštenim naseljima Bužeštine od kojih se neka čak i skupo prodaju zaključivši da danas u Koparštini ima više Bužecana nego u Buzetu. Interesantna su tema i iseljeni Prapojci u Argentini, među kojima je i sveučilišna profesorica povijesti Sonia Sincich, kao i humske bebe kojih je u 2014. bilo čak četiri. Poglavlje zatvara reportaža o Kajinima, malom selu sa samo 14 kućnih brojeva.

U četvrtom poglavlju, naslovljenom „Između neba i zemlje“ (str. 119-139), autorica opisuje let toplozračnim balonom na 900 m visine i pogled na Istru iz ptičje perspektive, penjanje po stijenama koje na sjeveru našega poluotoka organiziraju austrijski ljubitelji te aktivnosti, slobodno penjanje, padobransko jedrenje (*paragliding*) i planinarenje kao turistički adut toga kraja, izgradnju najatraktivnije stijene za penjanje u ročkom Domu kulture, skijanje na rijeci Mirni, skakanje s konopcem (*rope jump*) sa stijene iznad Istarskih toplica na koje dolaze Litavci, zimsku ligu u preletima paraglajderom te robinzonskom kampu Raspadica na 550 m nadmorske visine.

Peto poglavlje „Turizam na sjeveru Istre“ (str. 140-173) započinje člankom o Subotini po starinski, vremeplovu u drevnom Pinguentumu. Pučka proslava održavala se početkom rujna, od subote prije Male Gospe do subote nakon nje. U povijesnim se vrelima spominje još u XV. stoljeću, a u starogradskoj se jezgri slavila na prijelazu iz XIX. u XX. stoljeće. Potom se ugasila početkom Drugoga svjetskog rata i ponovno potpuno oživjela tek u XXI. stoljeću. Autorica je objasnila što je to *kampelanje*, *pajarić* i *pištrin za trkin*. U sklopu županijskog projekta kulturnog turizma *Istra Inspirit* održana je tematska manifestacija Buzet po starinski, gdje su se sudionici i posjetitelji vratili stotinu godina unatrag i saznali kako su Bužecani tada živjeli, a preko projekta *Revitas II* u buzetskoj je povijesnoj jezgri, kao jedan od sadržaja obilježavanja Subotine, otvoren multimedij-ski, virtualni centar starih obrta te dvije dislocirane muzejske radionice. Unutar kulturno-turističkog projekta *Ročka freskoslikarska radionica*, navedeni je gradić, kroz izradu vlastitih fresaka, gostima ponudio novi doživljaj Istre i njezine kulture. Kao baza za otkrivanje unutarnje Istre, ali i priobalja, u Buzetu je otvoren *boutique* hotel Vela vrata, što je dodatno potaknulo revitalizaciju staroga grada.

Valja spomenuti i podizanje kategorije najstarijeg bužetskog hotela Fontane, koji sada krasi tri zvjezdice, kao i tema o medicinskom turizmu jer je u spomenutom hotelu otvorena privatna ordinacija za otorinolaringologiju. Autorica se osvrnula i na boravak u Istri menadžerā najveće građevinske tvrtke iz Moskve koji su kod nas otkrivali tajne istarske graditeljske baštine. Opisano je i otvaranje turističke sezone u Humu za Uskrs, a tamo se najviše dolazi zbog glagoljice i biske. Povratnik iz Švedske Mirko Kliman već je preko 20 godina vlasnik Istarskih toplica te ih je znatno unaprijedio, a novih ideja uvijek ima. Konjički klub *Dolina konja* za turiste željne robinzonskog iskustva nudi izvorni povratak prirodi jer Istra je predivna za razvoj jahačkog sporta. Nažalost, njegova je vlasnica Marija Berković 2014. poginula u prometnoj nesreći. U starom selu Kotli, na rijeci Mirni, otvoreno je osam kuća za iznajmljivanje, gdje se može provesti, kako veli autorica reportaže, bajkovito ljeto. U Humu se snimao i američki akcijski triler *The Lake* (Jezero). Sve su to zanimljive teme ovoga poglavlja.

„Poduzetništvo: iz Buzeta u svijet“ (str. 175-209) naslov je šestoga poglavlja, u kojem autorica donosi priloge o nizu gospodarskih aktivnosti po kojima je Bužetina poznata kod nas, ali i u svijetu. Ukorak sa svjetskom automobilskom industrijom ide se preko poslovnog sustava Cimoso, koji se može pohvaliti nizom certifikata kvalitete. Ljetni mjeseci najbolje utječu na poslovne rezultate Istarske pivovare, jedine u Hrvatskoj s IFS standardom (kvalitete i sigurnosti hrane). Slijedi prilog o postrojenju za kondicioniranje vode Butonigi, „najvećoj hrvatskoj tvornici pitke vode“, te reportaža o preuzimanju dviju talijanskih tvrtki i iznajmljivanju dijela proizvodnih hala trećoj od strane bužetskog Drvoplasta. Tvrtka Plastika Akrapović Buzet jedini je proizvođač plastičnih vatrogasnih i sigurnosnih kaciga u Hrvatskoj, a svoje proizvode u gotovo 98% slučajeva plasira na inozemno tržište. Delicia d. o. o., mali proizvođač čajnih peciva bez šećera, uspješno se probio na talijansko tržište. Bužetska pak tvrtka A&Ž d. o. o. jedini je proizvođač ekološkog meda u Istri. Pčelarstvo je tvornica bez krova, ističe autorica. U okolici Buzeta postoji i plantaža oraha: taj je plod sve zastupljeniji u voćarskom uzgoju diljem Hrvatske, no u Istri su njegovi nasadi prava rijetkost. Slijedi prilog o Istarskom vodovodu, u povodu 80. obljetnice njegova otvorenja (1933.) i o prvim istarskim nasadima industrijske konoplje u okolici Roča i Huma, gdje je 2015. bio održan i prvi festival industrijske konoplje, jedini takav u Hrvatskoj. Nakon Kuala Lumpura, mobilna aplikacija za naručivanje hrane i pića *Ordsy*, Bužetana Deana Hrena i Riječanina Borne Beakovića, bila je predstavljena i na skupu *Bloomberg Tradebook* u hrvatskom veleposlanstvu u Londonu. Iako se u Istri proizvodi sve manje žitarica, još uvijek rade tri mala mlina u

Pazinu, Vižinadi i Roču, obavještava nas Gordana Čalić Šverko na koncu ovoga poglavlja opisujući pritom njihov zahtjevan rad.

Kraće sedmo poglavlje naslovljeno je „Jedini hrvatski grad tartufa“ (str. 210-227). Riječ je, dakako, o Buzetu, koji je spomenuti status dobio 1999., kada je za prigodnu proslavu izrađena posebna tava teška tonu i pol, promjera 2,5 m, od čelika i rostfreja, u koju je stalo 1.999 jaja i 10 kg tartufa. U knjigu je uvrštena i proslava Subotine 2011., s „milenijskom fritadom“ od 2.011 jaja i opet 10-ak kg tartufa. Na padinama akumulacije Butoniga obitelj Karlić iz sela Paladini posadila je sadnice hrasta i lješnjaka s micelijem plemenitoga gomolja u korijenu – na urod crnog tartufa čeka se 10 – 12 godina, a tvrtka Natura tartufi obiteljsku je tradiciju upregnula u turističku ponudu, pa tartufarke Daniela Puh i njezina majka Anita Zigante u turistički lov na tartufe svoje goste vode isto kao što to čine kada same odlaze u šumu. U ovom se poglavlju nalazi i reportaža o Vladimiru Marušiću, tartufaru iz Valica nadomak Motovunske šume, kao i članak o 1,31 kg teškom tartufu koji je u dolini Mirne 1999. pronašao Giancarlo Zigante, a koji drži Guinnessov rekord po svojoj težini.

„U postojbini biske i vina“ (str. 228-241) naslov je osmoga poglavlja knjige. U njemu se govori o Butiliji Grbac, pjenušavom vinu iz Vrha, potom biski, ljekovitoj rakiji spravljenoj od listova imele s hrasta, čiji je prvi cjeloviti recept ostavština tamošnjeg župnika Josipa Vidaua, a zatim je tu i prilog o sezoni kuhanja rakije od groždanog dropa u OPG-u Kristijana Jermaniša iz zaselka Kjeke. O domaćim rakijama kao istarskom brendu govori i kratki prilog o smanjenju trošarina te onaj o destilaciji istarskih rakija i proizvodnji domaćih marmelada buzetske obitelji Sirotić kao turističkoj atrakciji. Na odličnu berbu grožđa u zaselku Medveje odnosi se posljednji prilog ove cjeline.

Deveto poglavlje nosi naslov „Magija glagoljice“ (str. 242-258), a posvećeno je temama poput razgovora o glagoljici s predsjednikom Katedre Čakavskog sabora Roč Vladimirom Pernićem i Katedrinim aktivnostima na tom polju, 13-godišnje potrage za odljevcima glagoljskih slova koji su nakraju otkriveni u gradiću Vättisu u Švicarskoj, otvorenja novog prostora Glagoljske tiskare *Juri Žakan* u Roču 2014., u kojem je nakon 110 godina tekst tiskan pravim olovnim glagoljskim slovima, na drvenom tiskarskom stroju. Bila je tu obilježena i 530. obljetnica prve hrvatske tiskane knjige, *Misala po zakonu rimskog dvora* iz 1483., a održan i 23. saziv Male glagoljske akademije *Juri Žakan*, o čemu autorica također pohvalno piše.

Sasvim drugoj temi okrenuto je deseto poglavlje – „Sveta Kata snig prid vrata“ (str. 259-274). U njemu su opisane snježne radosti i nevolje na istarskom Kra-

su u ožujku 2008., obilne kiše koje su u Črnici, Juradima i Racarima prouzročile opasna klizišta zimi 2013. i 2014., sušno ljeto 2012., kada se voda u akumulaciji Butoniga spustila na najnižu ikad zabilježenu razinu pa su iz vode provirile ruševine triju mlinova potopljenih prilikom njezine izgradnje, a nakraju i olujno nevrijeme u studenom 2013., kada su u naletima bure uništeni nasadi maslina.

„Svima je u Istri lijepo pa i životinjama“, veli autorica u naslovu kratkog jedanaestog poglavlja (str. 275-285). U njemu je pisala o zajedničkom lovu 120 lovaca na divlje svinje, životinje koje po Bužeštini čine veliku štetu, vukovima koji napadaju stada, a za koje se misli da su na Učku stigli s brda Slavnik a u Sloveniji, gladnim medvjedima koji uništavaju košnice, pa su u opasnosti i pčelari, zaštititi staništa močvarnog okaša, rijetkog leptira čija su jedina staništa u Hrvatskoj upravo uz potoke sjeverne Istre, te potrazi za talijanskom smeđom žabom u Motovunskoj šumi, u sklopu nacionalnog programa nadziranja biološke raznolikosti.

Dvanaesto poglavlje „Fešte po staroj užanci“ (str. 286-309) posvećeno je najprije karnevalu u Bužeštini. Autorica ga slikovito opisuje navodeći da je „Fontana podrhtavala od teških zvona zvončara, topovskih udara legendarnog Sovinjskog kanona, automobilskih sirena, svirke i pjesme iz tisuću grla“. Slijedi reportaža o igri na ruh, mlinarskoj tradiciji staroj gotovo tri stoljeća, Međunarodnom susretu svirača dijatonskih harmonika *Z harmoniku v Roč*, Petoj smotri tradicijske vokalne baštine Hrvatske *Zarozgajmo na Čícariji*, *Drugom mlinifestu* – manifestaciji na kojoj se predstavlja stari žetveni običaj u selu Mlini kraj Buzeta, izboru novog humskog župana – prastarom hrvatskom običaju koji se provodi u gradskoj loži kraj kamenog stola te rekordno posjećenom *Sedmom učarskom sajmu* koji se održava na prijevoju Poklonu (922 m nadm. vis.). Sajam antikviteta u Oprtlju vratio je život na ulice gradića, poznatog po starinama i umjetninama, a pučka fešta Martinje u Sv. Martinu proslavljena je dobrim vinom i bakalarom „iz lesene sklede“, za što je korisno poslužila i najstarija kuhača iz 1882. Blagdan Sv. Jurja proslavljen je pak proljetnim druženjem s glazbenim amaterima 42. izdanja *Raspjevane Bužeštine*. Muška klapa *Pinguentum* trijumfirala je na 19. *Festivalu klapa Istre i Kvarnera* osvojivši tri nagrade, napisala je autorica na koncu ovoga poglavlja.

Da je Buzet doista „Grad po mjeri svojih stanovnika“, dokazuje posljednje, trinaesto poglavlje (str. 310-346). Nalaze se tu priloge o svečanom otvorenju pristupne ceste i pretovarne stanice komunalnog otpada na bužetskoj Griži, obilježavanju 40. obljetnice Udruženja obrtnika Buzet, EU projektu za poboljšanje kvalitete života starijih Bužećana, otkrivanju novoizgrađenog spomenika pogri-

nulim borcima iz Drugog svjetskog rata s područja Mjesnog odbora Sv. Ivan, potpisivanju izjave o suradnji između bužetskog ogranka Udruge dragovoljaca i veterana Domovinskog rata i Udruge antifašista, gerontodomaćicama koje obilaze oko 120 starijih stanovnika istarskog sjevera, *Poludnevnom boravku Buzet* koji povećava kvalitetu života osoba s intelektualnim teškoćama, *Danima slovenske kulture* i otvorenju prve bošnjačke knjižnice u Istarskoj županiji u Buzetu. Slijede još crtice o tradicionalnom božićno-novogodišnjem koncertu Željezničarskog kulturno-umjetničkog društva *Renato Pernić* u Domu kulture u Buzetu, obilježavanju 100. obljetnice osnutka Glazbenog društva *Sokol*, Udruzi *Mali veliki mikrofon* kao rasadniku glazbenih i plesnih talenata, Buzetu kao gradu prijatelju djece, djelovanju programa za bužetsku djecu *BOOKZET EXPRESS*, provođenju zavičajnog projekta *Dijete u prošlosti* u Dječjem vrtiću *Grdelin* u Buzetu, bužetskim osnovcima i njihovu prikupljanju plastičnih čepova za pomoć bolesnim vršnjacima, projektu Erasmus+ preko kojeg bužetski srednjoškolci odlaze u Kopar, zajedničkoj taktičko-pokaznoj vježbi vatrogasaca i HEP-a Buzet te međunarodnom priznanju koje je Gradu Buzetu donijelo titulu Europskoga grada sporta za 2016.

Monografija je obogaćena vrlo velikim brojem slikovnih priloga u boji koji skladno upotpunjuju autoričine tekstove.

Kao dugogodišnja djelatnica najpoznatije istarske novinske kuće, Gordana Čalić Šverko sastavila je impresivan broj različitih reportaža, prikaza, osvrti, crtice i ocjena. Njezin je rad i način pisanja oduvijek krasila maksimalna objektivnost i vrlo profesionalan pristup, ali i kvaliteta i ljepota jezičnog izričaja. Zato je se s pravom može nazvati *prvim perom Glasa Istre* jer je to epitet koji nedvojbeno zaslužuje.

Ovom je opsežnom i podacima vrlo bogatom knjigom žiteljima istarskog sjevera, ali i svim znatiželjnicima i zaljubljenicima u Bužeštinu, Gordana Čalić Šverko podarila vrijednu kroniku u kojoj će moći pronaći niz zanimljivih i važnih podataka o događajima koji su se dogodili ili mjestima i osobama koji su po nečemu ostali zapamćeni. Valja joj poželjeti još mnogo godina uspješnog istraživačkog i spisateljskog rada.

Slaven Bertoša